

Úvod **Obraz & Slovo Další políček sochařské tvorbě. Umučené Němce připomíná pomník vzniklý mimo veřejnou soutěž**

Ostravan.cz, 29.6.2018

Statutární město Ostrava si zaslouží pochvalu, jedním dechem mu však náleží i výtka. Utrpení 231 německých civilistů, kteří byli po válce surově umučeni českými sousedy, konečně uctila pamětní deska v Nádražní třídě. Nový pomníček má ovšem kontroverzní umělecké kvality a jeho autor neprošel veřejnou soutěží.

Když letos v lednu ostravský magistrát vyhlásil veřejnou soutěž na dílo, které bude příštím generacím připomínat oběti někdejšího internačního tábora Hanke v ostravské Nádražní třídě, zdálo se, že ve městě vznikne nové pietní místo s působivým uměleckým artefaktem. Důstojný pomník nevinným německým sousedům, kteří bezprostředně po skončení druhé světové války našli smrt právě v tomto lágru. V táboře Hanke zahynulo 231 civilních obyvatel města.

Soutěže se zúčastnila řada zkušených ostravských umělců i někteří nedávní absolventi ateliéru sochařství Jaroslava Koléška na Fakultě umění Ostravské univerzity. Mimo jiné renomovaná sochařka Šárka Mikesková, Jan Šnéberger, Gabriela Fraisová Maňáková, Petr Szyroki a mnozí další. „Bohužel, odborná porota konstatovala, že žádný z návrhů v soutěži nebyl vhodný k realizaci,“ vysvětluje kulturnímu deníku Ostravan.cz předseda magistrátní komise kultury, zastupitel a herec Národního divadla moravskoslezského Vladimír Polák. A nebyla porota při účasti takových výrazných sochařských osobností neadekvátně přísná? „Nevím. Porotě, v jejímž čele stál ředitel městské galerie PLATO, ale nemám důvod nevěřit. Na vytvoření díla jsme měli jen asi sto tisíc korun a poměrně málo času, čímž mohla kvalita návrhů utrpět,“ přemítá Polák.

Postavit v Ostravě památník německým obětem poválečných excesů (nebo jim alespoň věnovat pamětní desku), o to se historik Mečislav Borák i další aktivisté marně snažili již od poloviny devadesátých let. Teprve současné vedení města bylo návrhu nakloněno, a to i díky neodbytnému naléhání Vladimíra Poláka. „Museli jsme však pietní místo stihnout realizovat do podzimních komunálních voleb, protože nové zastupitelstvo by mohlo celé naše snažení snadno zmařit,“ říká Polák.

Jak patrně, došlo ke kolizi záměru vytvořit pro veřejný prostor kvalitní umělecké dílo s obavami městské samosprávy, že k uctění památky povražděných nevinných civilistů opět nedojde. „Politické i občanské tlaky proti vzniku desky byly i tak veliké,“ líčí Polák. Na opakování veřejné výtvarné soutěže prý nezůstal čas. Radnice musela podle Poláka rychle jednat. Když soutěž nenašla vítěze, bylo rozhodnuto, že místo uměleckého díla bude zhotovena jen pamětní deska. „Oslovili jsme umělce Marka Pražáka, aby desku udělal. Zákon

tím porušen nebyl, jednalo se totiž o zakázku jen ve stotisícové položce,“ brání zastupitel Vladimír Polák postup radnice. Pražák byl podle Poláka vybrán proto, že už realizoval pamětní nápis, který na vítkovické radnici připomíná osvíceného ředitele Vítkovických železáren Paula Kupelwiesera.

Marek Pražák ale namísto jednoduché pamětní desky vytvořil objekt, který odpovídá zadání lednové veřejné soutěže. „Pro tvorbu návrhu ponecháváme autorům úplnou volnost. Řešením může být například pamětní deska, plastika, umělecká kompozice,“ uvedl primátor Tomáš Macura při vyhlášení soutěže. Pražák přesně dle těchto pokynů zrealizoval pomníček s pamětní deskou, což byl úkol pro vítěze soutěže. Nikoliv pro toho, kdo výběrovým řízením neprošel a měl pietní místo de facto jen označit.

Zákon sice porušen nebyl, postup radnice a potažmo i Marka Pražáka je ale minimálně podivný. Hlavně ve směru k účastníkům popisované veřejné výtvarné soutěže. Radní měli vyhlásit druhé kolo soutěže, v němž by se umělci přizpůsobili výtkám poroty (oficiálně ale po prvním kole žádné výtky nebyly vyřčeny), případně na realizaci pietního místa rezignovat. Oslovením Marka Pražáka se ale páni radní znova vysmáli aktuálnímu volání ostravské umělecké scény po veřejných soutěžích, které by zastavily udělování zakázek umělcům spřízněným s politiky. Pražák zase nabídku až příliš pragmaticky přijal. Honorář, které měl být součástí vysoutěžené zakázky, mu totiž spadl do klína, aniž musel prokázat, že za získané peníze odvede umělecky hodnotnou práci.

A tu tak docela neodvedl. Pražákův pomníček připomíná stojan u benzinové pumpy, automat na nápoj nebo pítko. Ne úplně dotažený je design objektu, autor vsadil nevhodné materiály a problematická je i řemeslná kvalita provedení. Marek Pražák je typ umělce, který dokáže vytvořit vynikající díla, zároveň ale i „občas ujede“. Jako každý umělec i on potřebuje korekci, v literatuře třeba takovou práci dělají editoři. Porota vedená Markem Pokorným by památník, který nyní stojí na Nádražní třídě, nemohla schválit ani omylem.

Pomníček ve tvaru kvádrů je obložen deskami, z nichž občas vystupují kovové „čudlíky“ nejasného významu. Osobně je mám chuť zmáčknout a čekat, co z tohoto „automatu“ vypadne. Do očí bijící je i QR kód, který je umístěn hned pod pamětní desku. Použitý leštěný materiál se míjí s pietou místa, s drastickými příběhy, které se v lágru Hanke odehrávaly. Dle mého pomník působí jako nepěkný kus normalizačního nábytku někde z kanceláře národního výboru.

Pražák zcela nedodržel ani písemné zadání textu na pamětní desce, v němž chybí tečky za větami, díky čemuž je sdělení mírně znejasněné. Z řemeslného hlediska je i počítačový nápis nedodělkem, neboť například písmenu P chybí v jednom případě střed. Jak podotkl jeden ostravský výtvarník, Pražák sice touto realizací uškodil hlavně sám sobě, dle mého ale nevědomky znevážil také úsilí mnoha jednotlivců, kteří chtějí už bezmála čtvrtstoletí uctít památku nevinných německých sousedů ubitých v internačním lágru Hanke.

Také autor tohoto textu volá po pamětní desce již od roku 2002, kdy poprvé v tisku (MF Dnes a Týden) zveřejnil svědectví pamětníků, jejichž příbuzní byli v lágru Hanke umučeni. Z tohoto

pohledu je sice odhalení památníčku vítězstvím, prohrou je ale umělecká podoba díla. A druhou prohrou je, že masový hrob s 231 těly v dnešním parku Milady Horákové zůstává neoznačen. Historici Mečislav Borák a Tomáš Staněk i příbuzní obětí totiž primárně žádali důstojné označení hromadného hrobu, což se opět nestalo. Jejich přání je tak z nepochopitelných důvodů pořád nevyslyšeno. Pomník v místě lágru Hanke v dané výtvarné podobě vlastně nebyl nutný, o historii tábora totiž důkladně informuje naučná tabule v blízké výkladní skříni, kterou zhotovil okrašlovací spolek Za krásnou Ostravu.

FAKTA O TÁBORU HANKE V OSTRAVSKÉ NÁDRAŽNÍ ULICI:

Zvěrstva na nevinných německých civilistech v ostravském internačním táboře Hanke byla páchána od 18. května do konce června roku 1945. Vyšetřovatelé revolučních gard zde organizovali hromadná znásilňování zajatkyň či mučení elektrickým proudem. Internované nutili ke společným sexuálním orgiím, zaživa je připravovali o zlaté zuby, lámali jim prsty a žebra, načež je popravovali oběšením, zastřelením či je utloukali kladivy. Na popravách se podíleli ostravští Češi, ale paradoxně i Heinrich Gloss, bývalý masér z Vítkovických železáren a člen nacistické SA. Často se museli vězni vraždit navzájem. „Místo na zemi jsem polil vodou, popravovaný se vysvlékl do naha a lehl si na zem. Drát jsem mu přidržel na hlavě a za ušima. Kůže se mu počala škvařit, avšak smrt to nezpůsobilo. Když přišel k sobě, byl pověšen,“ popsal jednu z vražd přímo popravčí Gloss. Dokument našel v archivu ministerstva vnitra historik Mečislav Borák a již v roce 1997 ho zveřejnil v archivním sborníku, společně se seznamem 231 umučených ostravských civilistů.

Zdroj:

<http://www.ostravan.cz/49532/dalsi-policek-socharske-tvorbe-umucene-nemce-pripomina-pomnik-vznikly-mimo-verejnou-soutez/>